

משך חכמה

מאת הגה"ק רבי מאיר שמחה הכהן זצוק"ל מדווינסק

בעל מחבר ספר "אור שמח" על הרמב"ם

עם ביאור בינת החכמה

לקבלת גליון שבועי במייל: y.b.daskal@gmail.com

כל הזכויות שמורות ©

ביאור בינת החכמה על "משך חכמה"

מאת: יצחק בירך דסקל, טל: 052-7611435

בס"ד פרשת וזאת הברכה, פיסקה ה - ח, תשע"ט

שמענו. כי ירושה אינה יכולה להימכר לצמיתות רק לזמן, כן המצוות, אין בנביא מוחזק לבטלם רק לשעה, וכן לבית דין הגדול, אבל עבודה זרה אפילו לשעה הוי מדיח, כי האמונה ואחדותו והעבודה לו לבדו, הוא עצמיות נפש הישראלי אשר יופיע בה אור האלקי. והנה² התורה כולה כללות ישראל. בעצמם ראו ושמעו השם מדבר למשה ואתם עדי (ישעיה מג, י), וכמו שהפליא לדבר בזה העיקרים³. מה שאין כן המאמין מסבת אותות ומופתים,

לזמן. ומיושב שאלה א'. וכפל הלשון תורה כו' מורשה, ללמד דדוקא תורה, והם שש מאות ואחד עשרה מצוות, הם ירושה ונמכרים לצמיתות, אבל אנכי ולא יהיה, לא נמכרים אפילו לזמן, ואין נביא יכול לבטל עבודה זרה לזמן. זה עומק כוונתו, אלא שקיצר כדרכו בקודש. ולהלן יבואר עוד ביאור בזה.

² תוכן דבריו, דבא ליישב מהו לשון "לנו כו' מורשה", והרי גם בני נח חייבים בז' מצוות, ומדוע דוקא התורה, דהיינו שש מאות ואחד עשרה מצוות הן ירושה ולא ז' מצוות בני נח, ומבאר באריכות, דיסוד האמונה במשה רבינו לא היתה מפני מופת או אות, אלא שראו בחוש אמיתות שליחותו, לכן דוקא ישראל שהיו במתן תורה היא ירושה אצלם ולא בני נח שרק שמעו מפי נביאים אדם נח ואברהם, "וזה לנו מורשה ולא לבני נח, כי אצלנו הוא אימות המוחש, ואף נפש הבנים הוא חלק נפש האב, וכמו שרמז על זה הסוד הרב אברהם בן עזרא, ונפש הישראלי מעיד על מעמד הר סיני, כי חקוק בצורת נפש הישראלי כל ההתפעלות אשר נרגש ונפעל הישראלי בעמדו על הר סיני". לכן דוקא מה שציוה משה הוא ירושה, וזה כונת הפסוק "לנו" מורשה. ולכן מאריך ומבאר ענין אמיתות נבואת משה על ישראל, ששמעו בעצמם שה' מדבר עם משה. ועל פי זה מיישב כמה נקודות ויתבארו להלן כל דבר במקומו.

³ כיון שדברי בעל העקרים יסוד היהדות, ראינו צורך להעתיק את כל דבריו, שעליהם מיוסדים דברי המשך חכמה. וז"ל העיקרים (מאמר א פרק יח) "וראוי שנשאל ונאמר אחר שאנחנו נמצא דתות הרבה נקראות אלהיות

[ה]

(לג, ד) תורה צוה לנו משה מורה קהלת יעקב:

ביאור עמוק מאוד באמיתות התורה על ידי מעמד הר סיני, יסוד האמונה. ולכן מה שציוה משה היא מורשה לדורות, ולא מה שציוה לנח ואברהם וכו', שיכול נביא אחר לעשות מופתים אחרים ולהכחיש הנביא הראשון, מה שאין כן מעמד הר סיני, שכולם שמעו שה' מדבר עם משה.

(לג, ד) תורה צוה לנו משה מורשה וכו'. בגמרא¹ סוף מכות (כג),

(ב) בגימטריא תורה, אבל אנכי ולא יהיה לך מפי הגבורה

¹ בא ליישב א. מדוע כתוב לשון מורשה, ומה ענין ירושה למצוות התורה. ב. מהו כפל הלשון תורה ציוה כו' מורשה. ומיישב, על פי שאמרו חז"ל (מכות כג, ב) וז"ל "דרש רבי שמלאי, שש מאות ושלוש עשרה מצוות נאמרו לו למשה, שלש מאות וששים וחמש לאוין כמנין ימות החמה, ומאתים וארבעים ושמונה עשה כנגד איבריו של אדם. אמר רב המנונא מאי קרא, תורה צוה לנו משה מורשה, תורה בגימטריא שית מאה וחד סרי הוי, אנכי ולא יהיה לך מפי הגבורה שמענום" ע"כ. והנה, מה ששמעו אנכי ולא יהיה מפי ה', עומק הדבר הוא, מפני "שהאמונה ואחדותו והעבודה לו לבדו, היא עצמיות נפש הישראלי אשר יופיע בה אור האלקי". לכן עשה ה' שישמעו שני דברות אלו מפי ה' עצמו.

והנה שדה אבותיו לא תמכר לצמיתות אלא עד היובל, אבל דבר שהוא נפש האדם ועצמותו אינו נמכר כלל. ועל פי זה יבואר כונת הפסוק, תורה, כלומר שש מאות ואחד עשרה מצוות, ציווה לנו משה, והם בלבד מורשה, כלומר דינם כירושה שלא נמכרים לצמיתות אלא לזמן, שנביא יכול לבטל אחת ממצוות ה' לזמן, אבל השתי מצוות שהם אנכי ולא יהיה, שהם "האמונה ואחדותו" דהיינו אנכי, "והעבודה לו לבדו" דהיינו ולא יהיה לך, ששמענו מפי ה' "הם עצמיות נפש הישראלי אשר יופיע בה אור האלקי", ולא נמכרים כלל וכלל אפילו לזמן, לכן עבודה זרה אפילו לשעה אין נביא יכול לבטל. ובזה מבואר היטב מדוע כתוב לשון מורשה, ללמד שני דברים: א. שהמצוות שמה נתן לנו דינם כירושה שאין יכול לבטלן שום נביא לעולם, כירושה שלא נמכרת לצמיתות. ב. שלזמן יכול לבטלן, כירושה שנמכרת

משך חכמה

מאת הגה"ק רבי מאיר שמחה הכהן זצוק"ל מדווינסק

בעל מחבר ספר "אור שמח" על הרמב"ם

עם ביאור בינת החכמה

ואפשר שיהיה בו עדין חשש זיוף.

ועל זה הדרך בעצמו הוא אמות נבואת הנביא או השליח, כי הנביא שיתן אות על היותו נביא בראיה שהוא ילך על פני המים או שיבקע הנהר לעבור בו או שילך כמו אש ולא יכוה או שירפא החולים או המצורעים, הנה זאת אות שהוא איש שראוי שיעשו על ידו נסים אותות ומופתים, אבל אין זה אמות עצמי לנבואה, וכל שכן שאיננו אות אל שתנתן תורה על ידו, כי כבר ימצאו אותות ומופתים נעשים בלהט וכשוף או נעשים על ידי הצדיקים שאינם נביאים, כמו שנזכר בבבא מציעא (נ"ט ע"ב) בענין מחלוקתו של רבי אליעזר, שנעקר חרוב ממקומו וחזר אמת המים לאחוריו וזולת זה, ואף על פי כן לא קבעו הלכה כדבריו לפי שלא היה מוסכם בנביא.

ולזה תמצא כי כל האותות והמופתים שעשה משה קודם מתן תורה, היו אותות אל שראוי שיעשו על ידו אותות ומופתים בלבד לא לקבל תורה על ידו, ולדבר הזה בלבד היה האמת ישראל בו, ועל כן היו מתנהגים על פיו, בהיותם מאמינים שהשם שומע צעקתו ומקיים דבריו, כמו שעשה משה במרה, ויורהו ה' עץ (שמות ט"ו כ"ה), וכן במלחמת עמלק, והוריד המן בתפלתו ובקע הים בצעקתו, אמר הכתוב מה תצעק אלי (שמות י"ד ט"ו). ועל זה ועל כיוצא בו נאמר בבקיעת ים סוף ויאמינו בה' ובמשה עבדו (שמות י"ד ל"א), רצה לומר שהאמינו שהיה עבד השם שיעשה השם על ידו אותות ומופתים, ככל אשר חפץ יגזור אומר ויקם לו, כמו שנמצא זה על יד הצדיקים שהשם יעשה על ידם אותות ומופתים אף על פי שאינם נביאים, כרבי פנחס בן יאיר שבקע הנהר ג' פעמים לפי מה שסופר ממנו (חולין ז' ע"א), וכרבי חנינא בן דוסא (תענית כ"ה ע"א) וחוני המעגל (תענית כ"ג ע"א), וכנקדימון בן גוריון שנקדה לו חמה (תענית כ' ע"א), וכחנניה מישאל ועזריה שנצולו מכבשן האש.

ואבל בעבור שהאותות והמופתים שנעשו על ידי משה רבינו עם רבויים והפלגת פליאותם בשנוי טבעו של עולם לא היו מופת עצמי לנבואה, היו ישראל מסופקים עדין במציאות הנבואה, תדע שהרי אחר מתן תורה אמרו למשה היום הזה ראינו כי ידבר אלהים את האדם וחי (דברים ה' כ"א), שיראה מזה שעד המעמד ההוא היו מסופקים במציאות הנבואה, עם היותם מאמינים במשה שהוא עבד ה' להעשות על ידו אותות ומופתים, כמו שאמר הכתוב ויאמינו בה' ובמשה עבדו (שמות י"ד ל"א).

ולזה תמצא שאמר השם למשה בעת מתן תורה, הנה אנכי בא אליך בעב הענן בעבור ישמע העם בדברי עמך וגם כך יאמינו לעולם (שמות י"ט ט'),

והקבלה נמשכת בכל אחת מהן לבעלי הדת ההיא, במה יודע איפא ההבדל בין הדת האלהית האמתית ובין הדת המזוייפת הטוענת שהיא אלהית, מתדמה אל האלהית ואיננה אלהית.

ואומר כי התאמת היות התורה אלהית הוא משני צדדים, מצד הדת בעצמה ומצד השליח. אולם אשר מצד הדת בעצמה, הנה הוא שיבחנו השלשה עקרים שכתבנו עם השרשים המסתעפים מהם על הדרך שכתבנו למעלה, ואם אינה חולקת על שום עקר מהעקרים ולא על שום שורש מן השרשים היוצאים מהם או הנתלים בהם, הנה היא אלהית, ואם לא הנה היא מזוייפת ומתדמה באלהית. ואולם אשר מצד השליח, הנה הוא בשיתאמת הגעת הנבואה אל הנביא והיותו שליח להנתן דת על ידו אמות עצמי. וזה כי אמות הדבר על שני פנים, אם אמות עצמי ואם אמות בלתי עצמי. והאמות העצמי הוא שיתאמת הדבר אם מצד סבותיו ואם מצד סגולותיו העצמיות. והאמות הבלתי עצמי הוא שיתאמת הדבר אמות מקריי לא מצד סבותיו ולא מצד סגולותיו העצמיות.

והמשל בזה שני רוקחים שהובאו לפני חכמי הרפואה לעשות מוקחת התריא"ק הגדול, ואמר האחד כי הוא ירקח התריא"ק רקוח יפה מציל מכל סמי המות החמים והקרים ומכל מיני הארסים, בראיה שהוא יראה לפניו בשר האפעה וכל הסמים הראויים ליכנס בתריא"ק, וינסה סגולות כל הסמים הפשוטים וכחותיהם אחד אחד לפניו, ועשה כן שנסה לפניו כל הסמים והוכרו כלם שאין בהם חשש זיוף, כי אין ספק שהתריא"ק שנעשה על זה הדרך אין בו חשש זיוף, אחר שנתן הרוקח ההוא אמות עצמי אליו. וכן אם יאמר שהתריא"ק אשר יעשה הוא טוב בראיה שהוא ירפא כל החולים מכל מיני התחלואים וסמי המות שראוי לרפאות בהתריא"ק, ועשה כן, שאין ספק גם כן שהאמות הזה טוב, אחר שאמת היות התריא"ק אמתי מצד סגולותיו העצמיות, ואף על פי שאין האמות הזה חזק כראשון שאמת הדבר מצד סבותיו, הנה שניהם אמות עצמי אל התריא"ק שאי אפשר שיהיה בו שום זיוף.

והרוקח השני אמר כי הוא יעשה התריא"ק מועיל מכל סמי המות בראיה שהוא ילך כמו אש ולא יכווה או ילך על פני המים ולא יטבע, כי אף על פי שיעשה כן לעיני העמים והשרים ולפני כל החכמים, אין זו ראייה עצמית על היות התריא"ק שעשה או שיעשה טוב, כי כבר אפשר שאף אם הלך כמו אש ולא נכוה, שהתריא"ק שיעשה לא יהיו לו סגולות התריא"ק להציל מכל סמי המות, לפי שהאמות הזה שעשה אל התריא"ק הוא אמות בלתי עצמי,

משך חכמה

מאת הגה"ק רבי מאיר שמחה הכהן זצוק"ל מדווינסק

בעל מחבר ספר "אור שמח" על הרמב"ם

עם ביאור בינת החכמה

בשום פנים. כי לא יקרא שליח אם לא שיתאמת שליחותו אמות עצמי, וזה אם בהתאמתות מציאות הנבואה לכל המקבלים כמו שהתאמת לכל ישראל בשעת מתן תורה, ואם בהתאמתות שליחות השליח כמו שנתאמת שליחות משה רבינו, לא שיתאמת בהגדת העתידות או בעשית אותות ומופתים, שהגדת העתידות אמות בלתי עצמי לשליחות השליח לתת תורה על ידו ואפשר שיכזב באיזה פעם, כמו שקרה לחנניה בן עזור כמו שאמרנו.

וכן עשיית האותות והמופתים יש בהן ספק שאפשר שיעשו כמותן באיזו חכמה או תחבולה טבעית. אבל כשיתאמת שליחותו על דרך שנתאמת שליחות משה, אי אפשר שיכנס בו הכזב בשום פנים לא מצד בחירת עצמו ולא מצד אחר. לא מצד בחירת עצמו, כי לא יקיים אליו השם יתברך השליחות על זה הדרך אם היה עתיד לכזב, ולא מצד אחר, כי אחר שנתאמת שליחותו אמות עצמי נסתלק ממנו כל מין מהספק.

וזהו מה שכתב הרמב"ם ז"ל בספר המדע בפרק ח' מהלכות יסודי התורה, משה רבינו עליו השלום לא האמינו בו ישראל מפני האותות שעשה, שהאמינים על פי האותות יש בלבם דופי שאפשר שיעשה האות בלהט וכשוף וכו', ובמה האמינו בו, במעמד הר סיני, שעיינינו ראו ולא זר ואזינינו שמעו ולא אחר האש והקולות והלפידים ומשה נגש אל הערפל והקול מדבר אליו, ואנו שומעים משה משה לך אמור להם שובו לכם לאהליכם ואתה פה עמוד עמדי ואדברה אליך את כל המצוה והחקים והמשפטים אשר תלמדם וגו' (דברים ה' כ"ז), ומנין שבמעמד הר סיני לבדו היא הראיה לנבואתו שאין בה דופי, שנאמר הנה אנכי בא אליך בעב הענן בעבור ישמע העם בדברי עמך וגם כך יאמינו לעולם (שמות י"ט ט'), מכלל שקודם זה לא האמינו נאמנות שהיא עומדת לעולם אלא נאמנות שיש אחריה הרהור ומחשבה, עד כאן לשונו.

וכוננת דבריו שהאותות שיעשו הנביאים, כמת שהחיה אלישע, וכרפואת צרעת נעמן, וכחנניה מישאל ועזריה שלא נכוו בכבשן האש, ודניאל שנצל מן האריות, ויונה שנצל ממעי הדגה, וכן כל האותות שנעשו על ידי כל נביא ונביא או הגדת העתידות, אינן ראיות עצמיות לנבואה, כי כבר אפשר הגעת העתידות על ידי הוברי השמים או בעלת אוב, וכן עשיית האותות כבר אפשר שיעשו קצתם לצדיקים או על ידי חסידים אף על פי שאינם נביאים, כרבי חנינא בן דוסא ורבי פנחס בן יאיר וחבריו, או על ידי איזו תחבולה טבעית, כמו שאמרנו רבותינו ז"ל על חזקיה מלך יהודה שהעבירו אחז אביו באש ונצול לפי שסכתו אמו שמן סלמנדרא, או אפשר שיעשו בלהט או

כלומר אני רוצה לאמת להם מציאות הנבואה עצמה אמות עצמי, וגם לאמת להם שאתה שלוח מאתי לתת תורה על ידך, וזה בשם עצמם ישיגו למעלת הנבואה, ובזה יתאמת להם מציאות הנבואה עצמה, ועוד שישמעו אותי מדבר עמך כשאני רוצה לתת תורה על ידך. וזהו אמות עצמי לנבואה ולשליחות השליח, ולזה אי אפשר שישאר אחר אותו המעמד הנכבד שום ספק ולא שום חשש זיוף, אחר שנתאמתו במעמד ההוא השני דברים שהם הכרחיים לאמת מציאות תורה מן השמים. האחד מציאות הנבואה, לפי שכולם היו נביאים באותה שעה ושמעו קול ה' אלהים אומר להם עשרת הדברות. והשני ששמעו את הקול אומר למשה לך אמר להם שובו לכם לאהליכם ואתה פה עמוד עמדי ואדברה אליך את כל המצוה והחקים והמשפטים אשר תלמדם ועשו בארץ וגו' (דברים ה' כ"ז). ובזה נתאמת להם אמות עצמי כי משה היה שליח להנתן תורה מתמדת לדורות על ידו.

וזהו ההבדל שבין הנביא והשליח, כי הנביא אמות נבואתו הוא אם בהגדת העתידות שלא יפול דבר מכל דבריו ארצה, ואם בעשית אותות ומופתים, והנביא שתאמת נבואתו על זה הדרך מצוה פרטית היא בתורה לשמוע אליו בכל מה שיאמר, ואפילו לעבור על דברי תורה בהוראת שעה, כגון אליהו בהר הכרמל, חוץ מעבודת אלילים, כי אחר שנוסה פעמים רבות ונמצאו כל דבריו אמתיים אם בעשית אותות ומופתים ואם בהגדת העתידות ולא הפיל מכל דבריו ארצה, הרי הוא בחזקת נביא ומצוה לשמוע אליו, אמר הכתוב ולא הפיל מכל דבריו ארצה וידע כל ישראל מדן עד באר שבע כי נאמן שמואל לנביא לה' (שמואל א' ג' כ'), והרי זה כמי שעשה התרי"ק פעמים שלש ונסה אותו שהוא אמתי, שזה הרוקח בחזקת אמתי עד שינוסה פעם אחרת וימצא מזויף. וכן הנביא המגיד העתידות או העושה אות או מופת על נבואתו, מצוה לשמוע אליו כל עוד שלא ימצא שקר בדבריו, אמר הכתוב אשר ידבר הנביא בשם ה' ולא יהיה הדבר ולא יבא הוא הדבר אשר לא דברו ה' (דברים י"ח כ"ב), כי כבר אפשר שהנביא יהיה נביא אמת ויכזב בשום פעם בבחירת עצמו ולא מצד הנבואה, כי לא איש אל ויכזב, כמו שקרה לחנניה בן עזור שהיה נביא אמת, כמו שאמרנו רבותינו ז"ל במסכת סנהדרין, וטעה וכזב בשבירת המוטה מעל צואר ירמיהו, ולזה נענש, כמו שאמר לו ירמיה לא שלחך ה' ואתה הבטחת את העם הזה על שקר (ירמיהו כ"ט ט'), וכתוב השנה אתה מת כי סרה דברת אל ה', וכתוב וימת חנניה הנביא בשנה ההיא בחודש השביעי (ירמיהו כ"ח י"ז).

אבל השליח והוא אשר הוא שליח להנתן תורה על ידו, אי אפשר שיכזב

משך חכמה

מאת הגה"ק רבי מאיר שמחה הכהן זצוק"ל מדווינסק

בעל מחבר ספר "אור שמח" על הרמב"ם

עם ביאור בינת החכמה

כמו שכתב רבינו הלכות מלכים (ט, א) שגם ההודעה מתורת משה לא ראו בעצמם, רק סופר להם מקהל עדת ישראל, ולכן כיון שאין להם אימות מוחשי, אם כן⁵ מצות שלהן היא רק שמירת הסדר קרוב לדת הנימוסי, קל הביטול על ידי נביא באות ומופת ובפרסום, לכן אין להם רק סייף (סנהדרין נז). רמב"ם מלכים ט, יד), שזה מיתה המסורה גם למלכות, בהפר אחד דת נימוסי חותכים ראשו בסייף בלבד, כמו שפירש רבינו (שם), וכיון שכך אתי שפיר, דלהאמין על דבר בשכל אין שייך כפיה, רק על דבר

מבני נח, וכשם שבני נח חייבים בז' מצוות, כך יהיו בני ישראל חייבים. ולאור המבואר יתיישב היטב, דבני ישראל אינם מצווים אלא על מה שקבלו משה, כיון ששמעו בעצמן הנבואה שה' אמר למשה, לפיכך לפני מתן תורה היו מקיימין ז' מצוות מחמת מה ששמעו מנביא, אבל לאחר מתן תורה חייבים בהם מחמת נבואת משה רבינו בלבד.

⁵ על פי זה מיישב עוד נקודה מעניינית, דהנה איתא בסנהדרין (נז) דבן נח שעבר על ז' מצוות בני נח מיתתו בסייף. וצריך טעם לדבר, מדוע על ז' מצוות אלו בן נח בסייף וישראל פטור ממיתה. והוא פלא, מדוע בן נח חמור מישראל. ויש מצוות שישראל מיתתו במיתה אחרת, ומדוע בן נח נהרג על כל מצווה מז' מצוות בני נח, ועוד דוקא בסייף. ועל פי דרכו מבאר, דכיון שבני נח לא שמעו בעצמם שה' מדבר למשה, וחיובם בז' מצוות בני נח הוא רק ששמעו מפי ישראל שה' ציוה אותם, וחיוב מחמת הנביא יכול להתבטל, אם יבוא נביא אחר ויוכיח באות ומופת גדול יותר שה' ביטל מצוה זאת, לפיכך אין חיובם במצוות אלו כחיוב ישראל בתורה, אלא חיובם הוא מחמת שמירת סדר נימוסי בעולם, שכל מצוות בני נח הם כמצוה של מלך לסדר נימוסי בעולם, והממרה את פי המלך חייב מיתה, ומיתתו רק בסייף, כמבואר ברמב"ם (מלכים פרק ג, ח) וז"ל: "כל המורד במלך ישראל יש למלך רשות להרגו, אפילו גזר על אחד משאר העם שילך למקום פלוני ולא הלך או שלא יצא מביתו ויצא חייב מיתה, ואם רצה להרגו יהרג, שנאמר כל איש אשר ימרה את פיך, וכן כל המבזה את המלך או המחרפו יש למלך רשות להרגו, כשמעי בן גרא, ואין למלך רשות להרוג אלא בסייף בלבד" ע"כ.

⁶ על פי דרכו בא ליישב עוד דבר פלא. דהנה איתא בשבת (פח, א) "ויתיצבו בתחתית ההר (שמות יט, יז) אמר רב אבדימי בר חמא בר חסא מלמד שכפה הקדוש ברוך הוא עליהם את ההר כגיגית, ואמר להם אם אתם מקבלים

אינה צלולה ואמיתית כאמיתת המוחש [מאמר ראשון פרק יח], לכן⁴ אף על מצוות בני נח הם מצווים רק ממה שהשי"ת אמר למשה שישמרו זה, אבל אינם שומרים הדברים מחמת שנצטוו אדם ונח בהם, לפי שעל נביאותם בדבר השי"ת לא בא אמיתת עצמיות במוחש כמו שבא על נבואת משה, וזה שאמר בפרק גיד הנשה (קא, ב) לא נצטוו ישראל אלא מסיני ואילך [רמב"ם בפירוש המשנה חולין]. לא כן בני נח, הם אינם מצווים רק מנביאיהם [ועל ידי משה הודיע השי"ת שנצטוו בהם נביאיהם,

בכשוף כמו שהיו עושים חרטומי מצרים, או על ידי שם משמות הקודש, כי השמות הם ככלי אומנותו של מקום, כי שם בכחם שיעשו בהם אותות ומופתים, ומי שמשמש בהם ברצונו של מקום כנביאים או לכבודו של מקום כחסידיים, הוא אהוב למעלה ונחמד למטה ואינו מת בחצי ימיו ואינו נופל ביד שונאיו, אמר השם לירמיה עליו השלום ונלחמו אליך ולא יוכלו לך כי אתך אני נאם ה' להצילך (ירמיהו א' י"ט), אבל מי שישתמש בהם מדעת עצמו ושלא לכבודו של מקום, הוא נכרת בחצי ימיו ונפל ביד שונאיו וסוף שיחתום ברע, אמרו רבותינו ז"ל ודישתמש בתגא חלף, והרי זה כמי שגנב טבעתו או כליו או חותמו של מלך ומשתמש בהם, שהוא חייב מיתה, ואפילו ישעיה שהיה נביא אמת, לפי שהזכיר שם מן השמות להנאת עצמו, כמו שאמרו רבותינו ז"ל במסכת יבמות (מ"ט ע"ב), אמר שם ואבלע בארזא, נענש ונפל ביד שונאיו והרגוהו כמו שנזכר שם.

והבן זה מאד, כי בדבר הזה יבחן המשתמש בשמות שלא ברצונו של מקום, בשימות מיתה משונה או יכרת בחצי ימיו. וזה הדבר נבוכו בו רבים ולא ידעו איך אפשר שישתמשו הפריצים בשמות ויגיע המעשה על ידם, אחר היות הנביאים משתמשים בהם לפי מה שנמצא לקדמונים ונרמז בפסוק ויסע ויבא ויט. והכלל בזה כי הכל הולך אחר החתום, ובעבור זה הוא מבואר שאין האות ראייה אמיתית על הנבואה וכל שכן על שליחות השליח, ולזה לא היו האותות שנעשו על ידי משה קודם מתן תורה אותות עצמיים לנבואה וכל שכן אל שתנתן תורה על ידו, עד מעמד הר סיני. וזה מה שרצינו לבאר בזה הפרק עכ"ל ספר העקרים.

⁴ על פי זה מבאר מה שקשה, דאמרו בחולין (קא, ב) דבני ישראל אינם מצווים על המצוות שנצטוו בני נח רק מחמת שה' אמר למשה רבינו שישמרו מצוות אלו. והוא פלא, והרי בני ישראל היו בני נח לפני מתן תורה, ונצטוו כבר לפני מתן תורה על ז' מצוות אלו. ועוד, וכי יהיו ישראל פחות

משך חכמה

מאת הגה"ק רבי מאיר שמחה הכהן זצוק"ל מדווינסק

בעל מחבר ספר "אור שמח" על הרמב"ם

עם ביאור בינת החכמה

אשר עשה האדם ישר, והמה בקשו חשבונות רבים (קהלת ז, כט), הטעה ושבושים, אבל העולם מעיד שהיוצר יצרה, לכן כי כופין, לבלי להגדיל השקר בעבודת גילולים וכיוצא בו, אז ממילא יבואו להכיר היוצר האחד האמיתי. וזה לנו מורשה, ולא לבני נח, כי אצלנו הוא אימות המוחש. ואף⁷ נפש הבנים הוא חלק מנפש האב, וכמו שרמז אל זה הסוד הרב אברהם בן עזרא⁸ (דברים יב,

המושג בשכל שכן הוא, אך שהרצון אינו רוצה להיות משועבד, על זה יתכן כפיה, וכמו שמצאנו שרק כאשר עמדו על הר סיני וראו במוחש אמיתת התורה ושלמותה, אז כפה עליהן ההר (שבת פח, א) שירצו להיות משועבדים, אבל כפיה להיות מאמין זה לא יתכן, לכן מצאנו, אם כי אין כופין האומות להתגייר, אבל על שבע מצות כופין אותן, כי זה רק שמירת הסדר והכרת היוצר הבורא

היום" ע"כ. כי שבועה הוא קשר נצחי. ועל פי זה מבאר מה שאמרו בשמות רבה (יתרו כח, ו) וז"ל ד"א וידבר אלהים את כל הדברים האלה לאמר, א"ר יצחק מה שהנביאים עתידים להתנבאות בכל דור ודור קבלו מהר סיני, שכן משה אומר להם לישראל (דברים כט) כי את אשר ישנו פה עמנו עומד היום ואת אשר איננו פה עמנו היום, עמנו עומד היום אין כתיב כאן אלא עמנו היום אלו הנשמות העתידות להבראות שאין בהם ממש שלא נאמרה בהם עמידה, שאע"פ שלא היו באותה שעה כל אחד ואחד קבל את שלו" ע"כ, ומבאר המשך חכמה, שהכונה היא כנ"ל, שכיון שנפש הבן הוא חלק מנפש האב, ממילא כל הנשמות העתידות היו במעמד הר סיני, ונמשמע מדבריו שאינו מפרש כפשוטו ממש. והוא חידוש, ולכן לבני נח שלא היה להם מעמד הר סיני, אין חקוק בנפשם האמונה בו' מצוות ואינם ירושה להם.

וכל זה רמז הרמב"ם וז"ל (מלכים ח, י) "משה רבינו לא הנחיל התורה והמצוות אלא לישראל, שנאמר מורשה קהלת יעקב, ולכל הרוצה להתגייר משאר האומות, שנאמר ככם כגר, אבל מי שלא רצה אין כופין אותו לקבל תורה ומצוות" ע"כ. והנה מה שכתב הרמב"ם "ולכל הרוצה להתגייר כו' שנאמר ככם כגר" צריך ביאור, מדוע לא כתב ולכל הגרים, ומדוע כתב לשון הרוצה. ועוד, מדוע הביא לשון הכתוב ככם כגר, אלא שרמז הרמב"ם שגם נפש הגר היתה בהתפעלות של מעמד הר סיני, כמו שאמרו חז"ל (שבת קמ"ו) שנשמות הגרים היו במעמד הר סיני, וז"ל הגמ' "מפני מה עובדי כוכבים מזוהמין, שלא עמדו על הר סיני. שבשעה שבא נחש על חוה הטיל בה זוהמא, ישראל שעמדו על הר סיני פסקה זוהמתן, עובדי כוכבים שלא עמדו על הר סיני לא פסקה זוהמתן, אמר ליה רב אחא בריה דרבא לרב אשי גרים מאי, אמר ליה אף על גב דאינהו לא הוו, מזלייהו הוו, דכתיב את אשר ישנו פה עמנו עמד היום לפני ה' אלהינו ואת אשר איננו פה וגו'" ע"כ. ועל פי זה מובן מדוע הגרים גם בכלל ירושה, כיון שהתפעלות החקוק בנפש הישראלי חקוק גם בנפש הגרים.

⁸ דכתיב (דברים פרק יב) (כג) וְכִן תִּזְכָּר לְבַלְתִּי אֶלְל הַדָּם כִּי הָדָם הוּא הַנֶּפֶשׁ

התורה מוטב, ואם לאו שם תהא קבורתכם". וכמו שכפה על ישראל לקבל התורה, גם כפה על בני נח לקבל ד' מצוות, כמבואר לעיל שכן נח נהרג אם אינו מקיים ד' מצוות בני נח. והשתא יש לדקדק, הרי האמונה ביחוד ה' היא יסוד והעיקר הגדול, ומדוע לא כפה ה' את ישראל ולא את בני נח על אמונה ביחוד ה', ורק כאשר קבלו את התורה ושמעו מפי ה' אנכי ולא יהיה, כפה עליהם הר כגיגית על זה, ומה שאסר על בני נח הוא רק שלא לעבוד עבודה זרה בפועל, אבל לא כפה עליהם אמונת היחוד. ומבאר, דעל אמונה אי אפשר לכפות, דמי שאינו מאמין איך תכוף עליו להאמין, ולא כפה עליהם הר כגיגית אלא לאחר "שראו במוחש אמיתת התורה ושלמותה, אז כפה עליהם ההר (שבת פח, א) שירצו להיות משועבדים, אבל כפיה להיות מאמין זה לא יתכן", ולכן לא כופין להתגייר. אלא שלפי זה תגדל התמיה, כיון שלא כפה על בני נח האמונה, מדוע כפה עליהם ד' מצוות בני נח. אבל לאור המבואר שד' מצוות בני נח הם ענין נימוסי וכמצות מלך לסדר העולם, לפיכך כפה עליהם קיום ד' מצוות בני נח. ואם תאמר כיון שאין כפיה על אמונה, מדוע כפה על בני נח איסור עבודה זרה, והוא כרתית דסתרי, דלא כפה עליהם אמונת היחוד, וכפה על עבודה זרה, אבל הטעם הוא, שבאמת העולם מעיד על יוצרה, אלא שמשבשים הדעות כאשר נוטים לעבוד בפועל עבודה זרה, "לכן כי כופין, לבלי להגדיל השקר בעבודה זרה וכיוצא בו, אז ממילא יבואו להכיר היוצר האחד האמיתי".

⁷ תוכן דבריו, דכאן מחדש המשך חכמה, שענין ירושה אינו רק לסבר את האוזן, שאין הנביא יכול לבטל את התורה, והיא ירושה כמבואר לעיל, אלא שבאמת הוא ירושה ממש, שההתפעלות שהיה לישראל במעמד הר סיני חקוק בנפש הישראלי, ונפש הבן הוא חלק מנפש האב, לפיכך מה שחקוק בנפש הישראלי עובר באמת בירושה לבנים. ועל פי זה מבאר ענין השבועה שהשביעם לשמור התורה והמצוות הם ובניהם, כדכתיב (דברים כט, יג) "וְלֹא אֶתְכֶם לְבַדְכֶם אֲנֹכִי פָרַת אֶת הַבְּרִית הַזֹּאת וְאֶת הָאֱלֹהִים הַזֹּאת: (יד) כִּי אֶת אֲשֶׁר יִשְׁנוּ פֹה עִמָּנוּ עִמָּנוּ הַיּוֹם לְפָנֵי ה' אֱלֹהֵינוּ וְאֶת אֲשֶׁר אֵינָנוּ פֹה עִמָּנוּ

משך חכמה

מאת הגה"ק רבי מאיר שמחה הכהן זצוק"ל מדווינסק

בעל מחבר ספר "אור שמח" על הרמב"ם

עם ביאור בינת החכמה

[ו - המשך]

ולפי דברינו יתכן מה שסיבבה ההשגחה העליונה להביא את עמלק, כדי שירצו לקבל את התורה, שיראו כי אין להם תקוה טבעית לבא לרשת גוי, לא בחרב וחנית, כי כאשר יניח משה ידו וגבר עמלק (שמות יז, יא), ויוכרו לכוף יצרם וחומרותם הטבעי הרוצה בפריקת עול, לאחוז בעבותות אשר תשים התורה עליהם בפקודיה וחוקיה, לכן כתוב (במדבר לג, טו) ויסעו מרפידים ויחנו במדבר סיני, הוא ששם רפו ידיהם, שראו שאין בכוחם לחיות חיי טבעי ופראי ככל העמים, רק באופן השגחה פרטית ובשמירת התורה אשר יהיו ראויים בה להשגחה הפרטית. וזהו ביאור¹⁰

"למה נקרא שמה רפידים, שרפו ידיהם מן המצות שנצטוו במרה ופירשו מן התורה, ולפיכך בא השונא עליהם, שאין השונא בא אלא על חטא ועל העבירה" ע"כ. וכן הוא בילקוט שמעוני שם, ובמדרש אגדה ועוד. והיינו שלפני שבא עמלק רפו ידיהם, ומחמת כן בא עמלק להלחם בהם, ולפי המשך חכמה לא רפו ידיהם לפני מלחמת עמלק, אלא שלאחר שבא עמלק וראו שאין בכוחם לחיות חיי טבעי ופראי ככל העמים, רק באופן השגחה פרטית, אז רפו ידיהם. ולכאורה דבריו נגד חז"ל. ונראה דזה וזה אמת. דבאמת מפני שרפו ידיהם מהתורה בא עמלק, ולא היה הקב"ה מביא עליהם את עמלק אם לא היו מרפים ידם מהתורה, אלא שמכל מקום רצה הקב"ה לחזק ידם, ולכפות עליהם קבלת התורה, לפיכך עשה שינצחו בדרך לא טבעית, וכיון שזה מפורש בתורה שנצחו בדרך לא טבעית, מוסיף המשך חכמה עוד טעם למה נקרא שמו רפידים]

¹⁰ פירוש דצריך ביאור, מה כונת הפסוק "מן היום אשר צנה ה' וקהלצה לדתיתכם", דכיון דכתיב "את כל אשר צנה ה' אליכם ביד משה", מן היום כו' אין לו ביאור. ומבאר המשך חכמה, דכונת הפסוק לומר, שמה שצוה ה' את משה ממתן תורה, זה בלבד יהיה נקבע בדורות הבאים, כיון "שזה אמיתת המוחש אשר הם זכו לנבואה, ושמעו איך השם מדבר אל משה, אבל קודם מתן תורה האמינו רק מפני האותות והמופתים". ועל פי זה מיושב כונת רבי ישמעאל בהוריות (ח, ב), דעל הפסוק (במדבר פרק טו, כב) וכי תשגו ולא תעשו את כל המצוות האלה אשר דבר ה' אל משה: נושא ונותן הש"ס (שם) מנלן דאירי בעבודה זרה, ומביא הש"ס כמה דרשות, ולאחר מכן גרסינן "דבי רבי ישמעאל תנא, למן היום אשר צוה ה' והלאה לדורותיכם, איזו היא מצוה שהיא נאמרה בתחלה, הוי אומר זו עבודת

כה ד"ה למען), ונפש הישראלי מעיד על מעמד הר סיני, כי חקוק בצורת נפש הישראלי כל ההתפעלות אשר נרגש ונפעל הישראלי בעמדו על הר סיני, וזה ענין השבועה, ששבועה הוא קשר נצחי, ולזה כוונתו ז"ל אשר ישנו פה כו' שכל הנשמות עמדו בהר סיני (שמות רבה כח, ו), אבל לבני נח אינה מורשה, עיין בדברי רבינו סוף הלכות מלכים, שכוון לדברינו בקוצר בפרק ח הלכה י [במה שכתב רבינו ולכל הרוצה להתגיר יש סוד, שגם נפש הגר היא מנשמת ישראל, ועיין שבת דף קמו, גרים מאי איכא למימר, מזליהו הוי, יעויין שם ודו"ק].

ולא תאכל הנפש עם הבשר: (כד) לא תאכלנו על הארץ תשפכנו פמ"ם: (כה) לא תאכלנו למען ייטב לך ולבניך אחריו פי תעשה הישר בעיני ה' וכתב האבן עזרא וז"ל "וכה למען ייטב לך - שלא יאכל נפש בהמה שתשבש נפשו. גם הנפש, והצורה בדמות האב, על כן: לבניך אחריו" עכ"ל.

[ג]

⁹ [ו] תוכן דבריו, דבא לחדש על פי דבריו דכפייה שייך בקבלת מצות, ולכן כפה עליהם הר כגיגית, ועל פי זה מחדש המשך חכמה דבר נפלא, דהנה לא מצאנו שום מלחמה שנצחו בצורה לא טבעית ממש כמלחמת עמלק, כדכתיב (שמות יז, יא) "ויהי כאשר ידו וגבר ישראל ויכאף ויניח ידו וגבר עמלק". וצריך טעם בזה. ומחדש דכיון שמלחמת עמלק היתה לפני קבלת התורה, כדכתיב (במדבר לג, טו) ויסעו מרפידים ויחנו במדבר סיני, וכתיב (שמות יז, ח) ויבא עמלק וילחם עם ישראל בן רצה הקב"ה להראות להם, "שאינו להם תקוה טבעית לבא לרשת גוי, לא בחרב וחנית, כי כאשר יניח משה ידו וגבר עמלק (שמות יז, יא)", ועל כורחם הן צריכים לקבל התורה ולכוף יצרם כדי שיזכו להשגחה פרטית בבואם לארץ ישראל לנצח המלכים, ועל פי זה מחדש המשך חכמה ביאור חדש בשם רפידים, "ששם רפו ידיהם, שראו שאין בכוחם לחיות חיי טבעי ופראי ככל העמים, רק באופן השגחה פרטית ובשמירת התורה אשר יהיו ראויים בה להשגחה הפרטית". [ובאמת דברי המשך חכמה לכאורה פלא גדול, שהרי בחז"ל איתא דרפו ידיהם מן התורה, כדאיתא במדרש (שכל טוב, שמות שם) וז"ל

משך חכמה

מאת הגה"ק רבי מאיר שמחה הכהן זצוק"ל מדווינסק

בעל מחבר ספר "אור שמח" על הרמב"ם

עם ביאור בינת החכמה

הנשה (חולין פרק ז, ו) והמשך הכתובים, וזה לשונו שם, ושים לבבך על העיקר הג' הזה כו' והוא כו' לפי שאתה הראת לדעת, שכל מה שאנו מרחקים היום, או עושים היום, אין אנו עושים אלא במצות הקב"ה על ידי משה רבינו ע"ה, לא שהקב"ה אמר זה לנביאים שלפניו כו', וכמו כן אין אנו מלין מפני שאברהם אבינו ע"ה מל עצמו ואת בנו, אלא מפני שהקב"ה צוה אותנו על ידי משה רבינו ע"ה שנימול, כמו שנימול אברהם אבינו ע"ה כו'. הלא תראה מה שאמרו תרי"ג מצות נאמרו למשה מסיני, וכל אלו מכלל המצות. אולם מה ששמח על זה ושם זה לעיקר גדול, הלא דבר הוא, אמנם דבריו מוכרחים על פי מה שהאריך בספר המדע (הלכות יסודי התורה ח"ג). והוא, כי רבינו סעדיה גאון האריך

ניסים וכדו'.

¹³ לחיבת הקודש הנני להעתיק דבריו במלואם, והובאו קצת מהם לעיל בספר העיקרים] וז"ל הרמב"ם הלכות יסודי התורה פרק ח: "הלכה א.

משה רבינו לא האמינו בו ישראל מפני האותות שעשה, שהמאמין על פי האותות יש בלבבו דופי שאפשר שיעשה האות בלט וכשוף, אלא כל האותות שעשה משה במדבר לפי הצורך עשאו, לא להביא ראיה על הנבואה, היה צריך להשקיע את המצויים קרע את הים והצלילן בתוכו, צרכנו למזון הוריד לנו את המן, צמאו בקע להן את האבן, כפרו בו עדת קרח בלעה אותן הארץ, וכן שאר כל האותות, ובמה האמינו בו במעמד הר סיני שענינו ראו ולא זר ואזנינו שמעו ולא אחר האש והקולות והלפידים והוא נגש אל הערפל והקול מדבר אליו ואנו שומעים משה משה לך אמור להן כך וכך, וכן הוא אומר פנים בפנים דבר ה' עמכם, ונאמר לא את אבותינו כרת ה' את הברית הזאת, ומנין שמעמד הר סיני לבדו היא הראיה לנבואתו שהיא אמת שאין בו דופי שנאמר הנה אנכי בא אליך בעב הענן בעבור ישמע העם בדברי עמך וגם כך יאמינו לעולם, מכלל שקודם דבר זה לא האמינו בו נאמנות שהיא עומדת לעולם אלא נאמנות שיש אחריה הרהור ומחשבה.

הלכה ב

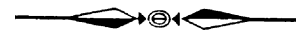
נמצאו אלו ששולח להן הם העדים על נבואתו שהיא אמת ואינו צריך לעשות להן אות אחר, שהם והוא עדים בדבר כשני עדים שראו דבר אחד ביחד שכל אחד מהן עד לחבירו שהוא אומר אמת ואין אחד מהן צריך

הפסוק בפרשת שלח (טו, כג) את כל אשר צוה ה' אליכם ביד משה, מן היום אשר צוה ה' והלאה לדורותיכם. כי ממעמד הר סיני נאמר (שמות יט, ט) וגם כך יאמינו לעולם, כי זה אמתית המוחש אשר הם זכו לנבואה, ושמעו איך השם מדבר אל משה, אבל קודם מתן תורה האמינו רק מפני האותות והמופתים. ולזה כיון רבי ישמעאל בהוריות דף ח, איזה מצוה שנאמרה תחילה זו עבודת גילולים, שמן המצות שנצטוו באמתית המוחש להאמין לדורות היה עבודת גילולים תחילה, ומיושב קושית הגמרא, דהא במרה נצטוו תחילה, יעויין שם, ודו"ק בכל זה.

[ז - המשך]

וביותר¹¹ ביאור לבאר דברי רבינו¹² בפירוש המשניות דפרק גיד

כוכבים. [ופריך הש"ס] והא אמר מר עשר מצות נצטוו ישראל במרה (דכתיב והיה אם שמוע תשמע לקול ה' אלהיך) אלא מחוורתא כדשנינן מעיקרא ע"כ. הנה מחמת הקושיא דכבר נצטוו במרה עשר מצוות, דוחה הש"ס את דברי רבי ישמעאל. אבל מכל מקום דברי רבי ישמעאל צריכים יישוב, וכי טעה בדבר משנה, ומיישב המשך חכמה, דכונת רבי ישמעאל, דכיון שבפסוק כתוב "אשר צוה ה' והלאה לדורותיכם", וזה הוא רק ממעמד הר סיני, שנצטוו באמתית המוחש להאמין לדורות, ובקבלת התורה היתה מצוה זו ראשונה. [ומכל מקום דוחה הש"ס פירוש רבי ישמעאל, דאינו כל כך בדרך הפשט, ולכן עדיף לש"ס להביא מקור אחר ללמוד שהפרשה איירי בעבודת כוכבים, אבל לא נדחה לגמרי פירושו, דבודאי הוא אמת, וזה כונת המשך חכמה שכתב לעיין בזה].

[ז]

¹¹ [ז] תמצית דבריו, דכיון שנתבאר שרק ממעמד הר סיני יש אמונה מוחשית בנבואת משה רבינו לדורות, לפיכך אף המצוות שצויה לאברהם ונח, אין אנו חייבים בהם מפני שצויה לאברהם ונח, אלא רק מפני שחזר וצויה למשה, ולכן אף במצוות הללו אין לפקפק בהם. ודבריו ברורים ואין צריכים ביאור.

¹² דע, דהמשך חכמה אינו כותב רבינו ללא תוספת אלא על הרמב"ם, אבל על שאר גאונים וראשונים, מזכיר שמם בסמוך למילה רבינו, כגון רבינו

משך חכמה

מאת הגה"ק רבי מאיר שמחה הכהן זצוק"ל מדווינסק

בעל מחבר ספר "אור שמח" על הרמב"ם

עם ביאור בינת החכמה

שנצטוינו על ידי אברהם אבינו עליו השלום או על ידי נח, כמו אבר מן החי, וגיד הנשה על ידי יעקב. לזה הורה רבינו לעיקר גדול, כי לא נצטוינו, רק ממשה, שהשי"ת צוה על ידי משה שנימול, כמו שאמר לאברהם, וכן כולם. ותו נבואת משה היה על ידי ראייה מוחשית בפרסום גדול, במעמד כמה רבבות אלפים ישראל, ואם כן כל מי שיראה אות ומופת לבטל, שקר בפיו, והוא על ידי להט או כישוף, או בעבור לנסות כמפורש בתורה (דברים פרק ג'). ולכן¹⁴ ניתנה התורה בימי משה ולא בימי האבות, כי אז היינו צריכים להאמינם, מה שאין כן בימי משה שהריבוי היה גדול מאוד, וכולם עדי ראייה. אם כן הבדל גדול באלו המצוות שנצטוינו בהם טרם מתן תורה לקודם זמן נתנית כלל התורה בין לאחר זה, והוא, כי קודם מתן תורה היה אפשר לפקפק, ובבוא נביא אחר באות ומופת לבטל למי יאמין יותר, אבל אחר מתן תורה, כל האותות שבעולם, וכל נביאים לא יוכלו להסיר אף דבר אחד מן דתנו הקדושה, וזה שאמר¹⁵ תורה צוה לנו משה, מורשה

בספר אמונות והדיעות (מאמר ג) כיון שאמיתת הנבואה תלוי בנתינת אות או מופת, אם כן כי יבא נביא אחר ויתן אות או מופת לסור מתורת משה, במה נאמן משה יותר מן זולתו, ואמר כי עמוד ענן מורה על אמיתתו, וחזר ושאל אם יתן נביא אות וגם עמוד ענן מדבר, ונשאר בקושיא, אולם רבינו משה בהלכות יסודי התורה פרק ח האריך, וזה לשונו הלכה ג לפיכך אם עמד הנביא ועשה אותות ומופתים גדולים, וביקש להכחיש נבואתו של משה אין שומעים לו, ואנו יודעים בביאור שאותן האותות בלהט וכשוף הן. לפי שנבואת משה כו' אינה על פי האותות כו' אלא בעינינו ראינוה ובאזנינו שמענו ששמע הוא, הא למה הדבר דומה, לעדים שהעידו לאדם על דבר שראה בעיניו שאינו כמו שראה כו' והואיל ואין אנו מאמינים במופת, אלא מפני המצוות שצונו משה רבינו ע"ה, היאך נקבל מאת זה שבא להכחיש נבואתו של משה שראינו ושמענו. יעויין שם בדברי קדשו. ולפי זה עדיין יש לפקפק, חלילה אם יבוא נביא ויתן אות או מופת להפוך או לבטל הדברים

וכשוף הן, לפי שנבואת משה רבינו אינה על פי האותות כדי שנערוך אותות זה לאותות זה, אלא בעינינו ראינוה ובאזנינו שמענוה כמו ששמע הוא, הא למה הדבר דומה לעדים שהעידו לאדם על דבר שראה בעיניו שאינו כמו שראה שאינו שומע להן אלא יודע בודאי שהן עדי שקר, לפיכך אמרה תורה שאם בא האות והמופת לא תשמע אל דברי הנביא ההוא, שהרי זה בא אליך באות ומופת להכחיש מה שראית בעיניך והואיל ואין אנו מאמינים במופת אלא מפני המצוות שצונו משה היאך נקבל מאות זה שבא להכחיש נבואתו של משה שראינו ושמענו עכ"ל.

¹⁴ על פי דרכו מיישב מדוע ניתנה תורה בימי משה ולא לפני כן, כיון שה' רצה שיהיו הרבה עדים על המיתות הנבואה.

¹⁵ על פי דרכו מבאר עוד ביאור בפירוש הכתוב, דדוקא תורת משה היא מורשה לדורות, ולא המצוות שצוה לנח ואברהם ויעקב, שהם יוכלו חלילה להתבטל אם יבוא נביא שיעשה גם כן אותות ומופתים, מה שאין מה שצוה משה, היא מורשה ללא ביטול כלל. ומיישב על פי זה המשך הכתוב ויהי בישרון כו', דבא לומר, שלפיכך נבואת משה ללא פקפוק, כיון שהיה במעמד של התאספות ראשי עם. ומיושב סמיכות הכתוב יחי ראובן, דלכאורה לא ברור מה ההמשך בזה, אבל למבואר אתי שפיר, דכיון שלפני נבואת משה היה אפשר לפקפק, לפיכך לא היה חטא ראובן גדול כל כך

להביא ראייה לחבירו, כך משה רבינו כל ישראל עדים לו אחר מעמד הר סיני ואינו צריך לעשות להם אות, וזהו שאמר לו הקדוש ברוך הוא בתחילת נבואתו בעת שנתן לו האותות לעשותן במצרים ואמר לו ושמעו לקולך, ידע משה רבינו שהמאמין על פי האותות יש בלבבו דופי ומהרהר ומחשב והיה נשטט מליילך ואמר והן לא יאמינו לי, עד שהודיעו הקדוש ברוך הוא שאלו האותות אינן אלא עד שיצאו ממצרים ואחר שיצאו ויעמדו על ההר הזה יסתלק הרהור שמהרהרין אחריו שאני נותן לך כאן אות שידעו שאני שלחתיך באמת מתחילה ולא ישר בלבם הרהור, והוא שהכתוב אומר וזה לך האות כי אנכי שלחתיך בהוציאך את העם ממצרים תעבדון את האלהים על ההר הזה, נמצאת אומר שכל נביא שיעמוד אחר משה רבינו אין אנו מאמינים בו מפני האות לבדו כדי שנאמר אם יעשה אות נשמע לו לכל מה שיאמר, אלא מפני המצוה שצוה משה בתורה ואמר אם נתן אות אליו תשמעו, כמו שצונו לחתוך הדבר על פי שנים עדים ואף על פי שאין אנו יודעים אם העידו אמת אם שקר, כך מצוה לשמוע מזה הנביא אף על פי שאין אנו יודעים אם האות אמת או בכישוף ולט.

הלכה ג

לפיכך אם עמד הנביא ועשה אותות ומופתים גדולים ובקש להכחיש נבואתו של משה רבינו אין שומעין לו ואנו יודעים בבאור שאותן האותות בלט

משך חכמה

מאת הגה"ק רבי מאיר שמחה הכהן זצוק"ל מדווינסק

בעל מחבר ספר "אור שמח" על הרמב"ם

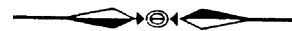
עם ביאור בינת החכמה

[ח - המשך]

או ירמוז¹⁶ כי בסיני ודאי ראו כולם כבוד ה', אך גם באהל מועד שמשם נאמרו הפרטים, ראו כבוד ה' בענן פתח האהל, וזה שאמר ויהי בישורון מלך, ששכינת כבודו היה בישראל, אף בשעה שקרא להנשיאים כשתקעו באחת, וזה בהתאסף ראשי עם, או בשעה שתקעו בשתי חצוצרות, שאז נאספו יחד שבטי ישראל, וראו כולם כבוד ה' בענן פתח האהל מועד. ודו"ק¹⁷.

קהילת יעקב [אחזנוה ולא נעזבנה. רש"י], שאינה כפי מה שהיו במצות קודם מתן תורה, שהיה קל הביטול ולא הוחזקה עדיין, לא כן, תורה צוה לנו משה מורשה ירושה היא לעולם לקהילת יעקב [ומפרש, מפני מה] ויהי בישורון מלך בהתאסף ראשי עם יחד שבטי ישראל, שזה היה בקיבוץ כל כלל ישראל, והיה מלך, זה הקדוש ברוך הוא בתוכם, וכולם זכו למעלת הנבואה, וראו בראיה חושית גם אלקית ככל דברי התורה הזאת, ומפני זה יחי ראובן ואל ימות [מותא תניינא. תרגום] כי אז בעברו עדיין לא היה מוחזקת כל כך, והיה מקום לחוש לפקפק. ודו"ק.

שלא עבר על נבואת משה.

[ח]

הנבואה, היה יורד הענן בעמוד, ויעמוד עד אשר ידבר עמו, ויעלה וישוב אליהם, כמו שאמר (שמות ל"ג ח') והיה כצאת משה אל האהל יקומו כל העם ונצבבו איש פתח אהליו. וכאשר ישוב אליהם ויגיע שליחותו, היו אומרים: אמת, אנו ראינו נקיות האויר קודם הגיעך, וירידת עמוד הענן בהגיעך, והיה עכובו כשיעור שמעך הדברים אשר אמרת אלינו. ועוד, כי מצאתי קצת הנביאים אשר לא פורש בענינו שהיה מדבר אליו בעמוד ענן, התבאר מענינו בספר אחר שהיתה נבואתו כן. כי שמואל הובא עם משה ואהרן, ואמר על הכל (תהלים ל"ט ז') בעמוד ענן ידבר אלהים, וכאשר מצאתי כזה בשמואל, אין ספק, כי רבים מהנביאים כמוהו "עכ"ל. ועל פי דבריו מבאר המשך חכמה עוד ביאור בפסוק דמתי ראו שתורה ציוה לנו משה היא מורשה כאשר יתאסף ראשי עם "שאז נאספו יחד שבטי ישראל, וראו כולם כבוד ה' בענן פתח האהל מועד".

¹⁶ [ח] יסוד דבריו כאן, הם על פי מה שכתב רבינו סעדיה גאון (האמונות והדעות מאמר ג), וד"ל "אך התאמת לי שהחכמה במה שעשה הבורא בענין שלוחיו, היא דומה לשאר מעשיו, כמו שאמר (תהלים ל"ג ד') כי ישר דבר י"י וכל מעשהו באמונה. והמה לא ידעו מחשבות י"י ולא הבינו עצתו, ועמדתי על שהנביאים היה מתאמת אצלם, שהדבר שהיו שומעים, היה מאת בורא קודם שייחסו הבורא אצל עמו, והוא, שהיה נראה לו אות מתחלת עם התחלת הדבור, ותשלם עם השלמתו, והיא אם עמוד ענן, או עמוד אש, או אור בהיר, מבלעדי האורים הרגילים, וכאשר רואה הנביא זה, יתברר לו בלי ספק, כי הדבור מאת הבורא, ואפשר שיראוהו גם כן העם, כמו שהיו עם משה כשהיה נפרד מהם ללכת אל מקום הנבואה, היו עומדים ומביטים באויר, והוא צח בלי ענן, ועיניהם אל משה. וכאשר היה מגיע למקום